احسان الله آرینزی

۲۰۱۳/۱۰/۱۳

صنایع شکر در افغانستان:

فصل چهارم

الف- نیشکر:

۱- فابریکه شکر جلال آباد: با تأسیس فابریکهٔ کوچك شهر جلال آباد (غرب شهر) در عهد سلطنت امیر امان الله خان (اواخر سال ۱۳۰۷ هـ، ش) اولین گام برای ایجاد صنایع شکر در افغانستان برداشته شد. اسناد تأریخی نشان میدهد که در اوایل همین سال قرار داد خریداری یك فابریکه کوچك اما جدید و مجهز با (ماشین فابریك زنگر هوزن اکسین گزلشافت – شهر زانگرهوزن آلمان) رسانیده کابل به مبلغ ۱٤۲۲۷ پوند استرلنگ به امضا رسید ([1]) که بعد از رسیدن به افغانستان در قسمت غربی شهر جلال آباد نصب شد. یك دستگاه کوچك کاغذ سازی هم در پهلوی این فابریکه اعمار گردیده بود. با اغتشاش سیاه بعدی بر تمام هستی نو بنیاد کشور خط بطلان کشیده شد و اقدامات وطنپرستانه شاه غازی متوقف گردید، فابریکهٔ کاغذ سازی از بین رفت و فابریکه شکر خساره مند گردید([2]).

۱ - نمایی از هال تولیدی فابریکه شکر جلال آباد که اکنون در حالت ویران قرار دارد.

فابریکه شکر جلال آباد با مدرن ترین ماشین آلات وقت مجهز بود. انرژی مورد ضرورت فابریکه توسط یك دستگاهی که با آتش چوب فعالیت میکرد تأمین مي شد. ضمناً ازین انرژی برای فعال نگهداشتن ورکشاپ کوچکی هم استفاده مي شد که مسؤولیت ترمیم و ساخت پرزه جات فابریکه را به دوش داشت. قسمتی از تفاله زایدهٔ فابریکه نیز برای تأمین انرژی فابریکه مصرف مي شد.

در سال ۱۳۳۰م آوانیکه ریاست انحصارات دولتی تأسیس شد، حکومت افغانستان تصمیم گرفت که فابریکه شکر جلال آباد را دوباره فعال سازد. انجینر (دیمل) جرمنی متخصص صنایع شکر برای انجام این کار توظیف شد. موصوف بعد از مطالعات مفصل نظر داد که خسارات وارده به فابریکه شکر آنقدر زیاد نیست و امکان ترمیم آن وجود دارد. مقامات حکومت وقت بعد از ملاحظهٔ نظریات انجنیر (دیمل) فیصله نمود که ریاست انحصارات دولتی بعد از سروی و مطالعه کشت نیشکر در منطقه به ترمیم و فعال سازی فابریکه شکر جلال آباد اقدام نماید. متکی به فیصله فوق الذکر وزارت زراعت افغانستان یك متخصص المانی نیشکر (هاورز) را به ننگرهار اعزام نمود. راپور مطالعات هاورز هم مثبت و دلخواه بود.

بر مبنای همین نظریه و تصمیم حکومت کار ترمیم تعمیرات و ماشین آلات فابریکه شکر جلال آباد در ماه عقرب سال ۱۳۳۱هـ،ش (در زمان سلطنت اعلیحضرت محمد نادرشاه - ادیتر) آغاز شد که پنج سال را در برگرفت و فابریکه با مصرف ۲۲۰۰۰۰۰۰ افغانی در سال ۱۳۳٦ به فعالیت آغاز نمود. در آن وقت فابریکه با ۸۸ نفر کارگر

[1] قرار داد کارخانه قند سازی، مطبعه شرکت رفیق، ۱۳۰۷. متن کامل این قرار داد در ضمیمه این کتاب درج میباشد..
[2] اتحاد مشرقی، ۱۳٤۲ ، شماره۱۲۷، ص ۸.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

و کارمند در ۸ ساعت کار از ۵۰ تن نیشکر ۳.۵ تن شکر تولید مي نمود([۳]). متأسفانه که فابریکه بعلت استهلاك زمانی ماشین آلات بار دگر با مشکلات روبرو گردید و در سال ۱۳۳۹هـ.ش دوباره مسدود شد([۴])
جدول ذیل مقدار تولید شکر و قیمت تمام شد فی کیلوی آن را در سال های ۳۶- ۱۳۳۸ نشان میدهد:

سالها	تولید شکر به تن	قیمت تمام شد فی کیلو شکر به افغانی	فیصدی مواد قندی نیشکر
۱۳۳۶	۸۰.۲۰	۲۱۳.۰۰	٦.۹-٦.٥
۱۳۳۷	۱۸۰.۷۰	۱۲٥.۳۰	-
۱۳۳۸	۱۸٥.۷	۱۳۸.۷٤	٥.۱

ماخذ: نیشکر و اهمیت اقتصادی آن، ص ۱۹.
در سال ۱۳٥٤هـ.ش عملیات فعالیت مجدد این فابریکه یك بار دگر آغاز گردید و در یك سال بمصرف ٥۰۰۰۰۰۰ افغانی تکمیل شده و آماده فعالیت تولیدی گردید ([٥]). فابریکه مذکور در سال ۱۳٥٥ بعد از یك رکود ۱۷ ساله، از ٦ میزان الی ختم برج جدی با استفاده از ٥۰۲ تن نیشکر ۲٥.۳۹ تن شکر تولید نمود که شرح آن از ینقرار است:

نیشکر خریداری شده در دورۀ کمپاین	٥۰۲ تن
شربت خام مستحصله	۳۱۹ تن
مقدار شکر حاصله	۲٥.۳۹ تن

ماخذ: راپور های مدیریت قیمت تمام شد وزارت معادن و صنایع، سال ۱۳٥٥.
قیمت تمام شد فی کیلو شکر کمپاین مذکور قرار ذیل محاسبه شده است.

قیمت ٥۰۲ تن نیشکر	۸۳۲٥۰۰	افغانی
قیمت چوپ ارچه و پطرول	۲۷۹۳۷۸	افغانی
مجموع معاشات و مصارف اداری	۷٦٤۹٥۰	افغانی
۱۰% استهلاك ماشین آلات	٦۱٥۸٦	افغانی
۱۰% استهلاك وسایط نقلیه و دفتر	۲۸۳٥۱	افغانی
جمله	۲٥٦٦۷٦٥	افغانی

در صورتیکه مبلغ مذکور تقسیم ۲٥۳۹۲ کیلو شود، قیمت تمام شد فی کیلو شکر ۸۱.۳۹ می شود که بسیار بلند است.
عواملی را که باعث بلند رفتن قیمت تمام شد در فابریکه شکر جلال آباد شده بود ذیلاً خلاصه نموده میتوانیم:

۱- کوچك بودن ظرفیت فابریکه شکر جلال آباد. طوریکه در معلومات فوق آمده فابریکه از ٦ میزان الی ختم برج جدی که ۱۱٤ روز می شود، ٥۰۲ تن نیشکر مصرف نموده که روزانه ٤.٤۰ تن می شود. بدین ترتیب فابریکه به اساس فیصدی فوق الذکر روزانه ۲۲ کیلو شکر تولید نموده که بمقایسه مصارف گزاف اداری و تجارتی بسیار اندك و غیر اقتصادی میباشد.

[۳] افغانستان کالنی ٤٦- ۱۳۳۷, د مطبوعاتو مستقل ریاست, ۱۳۳۷، ص ۳۳۱.
[٤] نیشکر و اهمیت اقتصادی آن در افغانستان، ص ۲٤ و اتحاد مشرقی کلکسیون سال ۱۳٤۳.
[٥] از راپور های مدیریت قیمت تمام شد وزارت معدن و صنایع، سال ۱۳٥٥.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

معلومات آنوقته نشان میداد که ظرفیت فابریکه از روی تجارب حاصله در ۱۰۰ روز کمپاین ۸۰۰۰ تن نیشکر بود که روزانه ۸۰ تن مي شود([۶]). در حالیکه فابریکه در آن دوره صرف ۵۰۲ تن نیشکر را در ۱۱٤ روز بمصرف رسانیده بود که بسیار اندك میباشد.
۲- طولانی بودن دورهٔ کمپاین تولید که ۱۱٤ روز را در برگرفته، باعث کاهش مواد قندی در ساقه های نیشکر شده. ساقه های نیشکر دارای سکروزی در حدود ۷% – ۲۰ میباشد و اندازهٔ آن در بخش های مختلف ساقه دگرگونی دارد. به گونه ایکه در بخش بالای ساقه ۳% و در بخش های پایینی تا ۲۰% بیاشد([۷]). از طرف دگر نیشکر رسیده به فابریکه باید کاملاً تازه (۱۸- ۲٤ ساعت بعد از برداشت) باشد([۸]). زیرا با گذشت زمان مقدار مواد قندی نیشکر کاهش یافته و پروسس آن غیر اقتصادی میباشد.
۳- مصارف کوره های بخار فابریکه گزاف بوده، چنانچه بر علاوه تخمین ۲۰۵ تن تفاله نیشکر ۱۹۱ تن چوب بمصرف رسیده که قیمت تمام شد شکر را بالا برده است.
٤- ضایعات شکر بعلت عدم استفاده از شربت دوم یا میلاس Melasse زیاد بوده که باعث بلند رفتن قیمت تمام شد و کم شدن تولید مجموعی فابریکه شده.
تجربه تولید سال ۱۳۵۵هـ.ش نشان میدهد که ضایعات در سراسر عملیه تولید بسیار زیاد بود. جدول ذیل این موضوع را بیشتر روشن میسازد:

ضایعات در فلتر پرس	۱۰.۹۱ تن
ضایعات در پمپ های شربت	۱.٤۷ تن
ضایعات در عملیه غلیان	۱.۵۰ تن
ضایعات در میلاس	۸.۳۰ تن([۹])

۵- عدم موجودیت کارگران ماهر. چون فابریکه بعد از مدت ۱۷ سال دوباره به فعالیت آغاز نموده بود، کارگران ماهر قبلی از فابریکه فاصله گرفته و به کار های دگر مصروف شده بودند. برای عملیه تولید سال ۱۳۵۵ چند نفر کارگر ماهر از فابریکه شکر بغلان طور خدمتی به جلال آباد اعزام شده بودند. هویدا است که عدم موجودیت کارگران ماهر کیفیت تولیدی فابریکه شکر جلال آباد را متاثر ساخته است.
بعد از آنکه فابریکه شکر جلال آباد در اواخر سال ۱۳۵۵ برای بار سوم از کار ماند،دگر فعال نشد. فعلاً از سقف تعمیرات و ماشین آلات فابریکه هیچ نشانی باقی نمانده است.
۲- فابریکه شکر پکتیا:
در صفحهٔ ۳۵ پیشرفت پلان و تحلیل اوضاع اقتصادی افغانستان (۳۵ – ۱۳٤۰هـ ش) پراگرافی تحت عنوان فابریکه قند پکتیا ضبط شده که خیلی جالب می نماید: (۳۰ سال قبل ساختمان يك فابریکه قندسازی در پکتیا طرح و ماشین های مربوط هم خریداری گردید. بنا بر عللی چند اعمار فابریکه صورت نگرفت تا اینکه در دوره پلان اول تصمیم گرفته شد که از ماشین ها تا جائیکه امکان دارد بهترین استفاده بعمل آید. بناءً فابریکه به مصرف ۱۵ ملیون افغانی در سال ۱۳۳۷هـ.ش تکمیل گردید. اما فابریکه قسماً در اثر کمی و قلت نیشکر های منطقه به صورت اقتصادی به تولیدات خویش ادامه داده نتوانست) ([۱۰]).
طوریکه دیده میشود این پراگراف واضحاً موجودیت يك فابریکه تولید شکر از نیشکر در ولایت پکتیا را نشان میدهد. اما سایر منابع وماخذ در ینمورد چیزی ندارد و جز پراگراف فوق معلوماتی در مورد فابریکه مذکور دستیاب شده نتوانست.
احتمال قوی وجود دارد که فابریکه موصوف قبل از عهد امان الله خان و یا در عهد سلطنت اعلحضرت امان الله خان خریداری گردیده و کار نصب آن در نتیجه بروز اغتشاش بعدی به تعویق افتاده و یا اصلاً فابریکه مذکور دیر

[۶] معلومات مدیریت قیمت تمام شد وزارت معادن و صنایع- سال ۱۳۵۵.
[۷] گیاهان اقتصادی جهان، ص ۸۷.
[۸] زراعت نیشکر, ص ۳۱۷.
[۹] راپور های مدیریت قیمت تمام شد وزارت معادن و صنایع- سال ۱۳۵۵.
[۱۰] پیشرفت پلان و تحلیل اوضاع اقتصادی افغانستان ۳۵ – ۱۳٤۰ هـ. ش، وزارت پلان، ۱۳٤۲، ص ۳۵.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

و احتمالاً در عهد پادشاهی اعلحضرت محمد نادر شاه به افغانستان وارد شده و یا شاید هم در عهد سلطنت اعلیحضرت نادر شاه خریداری و وارد شده باشد. حالا اگر ۳۰ سال قبل از شروع پلان اول یعنی سال ۱۳۳۵هـ.ش را حساب کنیم به سال ۱۳۰۵ یعنی عهد سلطنت امان الله خان و اگر ۳۰ سال را از تاریخ نشر کتاب مذکور (پلان پنجساله) حساب کنیم به عهد سلطنت نادر شاه میرسیم.
افغانستان کالنی (۳۵ – ۱۳٤۰) در مورد تدویر یك فابریکه قند سازی بعد ازسال ۱۳۱۳هـ،ش چنین تذکر میدهد: (... تأسیس فابریکه های جدید و بزرگتر که تولیدات آن بصورت اقتصادی با امتعه خارجی رقابت کرده بتواند به ایجاد تشکیلات مناسب برای اجرای عملیات سرمایه گذاری و اعتبارات یعنی به تأسیس سیستم با نکداری عصری ضرورت داشت. در سنه ۱۳۱۳هـ.ش (۱۹۳٤م) تأسیس اولین بانك (بانك ملی افغان) این نقیصه را رفع نمود. شرکت سهامی (منظور بانك ملی) که حکومت هم از نظر مالی و هم از سایر جهات بدان به صورت موثر معاونت نمود، موفق گردید که بکار انداختن سرمایه های خصوصی در شق صنایع، فراهم نمودن اعتبارات مورد احتیاج و رهنمای تخنیکی به تأسیس فابریکه های نسبتاً مهم چون پنبه، نساجی و قندسازی شروع نماید)([11]).
اقتباس فوق به تأسیس یك فابریکه قندسازی (دوم) در عهد سلطنت محمد نادر شاه گواهی میدهد و واضح است که منظور ازین فابریکه شکر جلال آباد نمیباشد. چه فابریکه جلال آباد بصورت یقینی در عهد سلطنت امان الله خان خریداری و تورید شده و بار دوم در سال ۱۳۳٤هـ.ش توسط ریاست انحصارات دولتی به کار انداخته شده، در حالیکه فابریکه یاد شده در سالنامه (کالنی) فابریکه شکر پکتیا میباشد که متأسفانه امروز از آن هیچ خبری نیست و حتی در پلان پنجساله اول انکشاف اقتصادی و اجتماعی کشور از آن تذکر بعمل نیامده است. اما کتاب پیشرفت پلان و تحلیل اوضاع اقتصادی افغانستان از اکمال و فعال شدن آن در سال ۱۳۳۷هـ.ش بصورت خیلی مختصر و مبهم خبر داده است.
قابل تذکر است که ریاست شرکت قند بغلان میخواسته که یك فابریکه دگر تولید شکر از نیشکر نیز خریداری نماید که بروز جنگ دوم جهانی مانع تورید آن به افغانستان شده است([12]).
در پلان های پنجساله اول، دوم و سوم انکشاف اقتصادی و اجتماعی افغانستان از اعمار کدام فابریکه شکر خبری نیست. درین سالها تلاش میشد تا کشت نیشکر در مناطق شرقی و لبلبو در بغلان، هرات و هلمند بحدی زیاد شود که امکان احداث فابریکات تولید شکر عملی شده بتواند. مثلیکه در فصل نیشکر این کتاب ذکر شد، دولت افغانستان در آنوقت سعی میکرد که از طریق ایجاد فارم های تحقیقی، تجربه انواع قلمه های بومی و وارداتی (مخصوصاً از هند) توسعهٔ ساحهٔ تحت زرع نیشکر، ازدیاد حاصل فی هکتار زمین و ازدیاد فیصدی مواد قندی در نیشکر تولید نیشکر را بیشتر سازد.
در مسودهٔ پلان چهارم احداث یك فابریکه شکر مطرح شده ولی معلوم نیست که فابریکه برای پروسس نیشکر تحت مطالعه قرار میگرفت یا چغندر؟ پلان مینویسد: (احتیاج سالانه مملکت به شکر که بحیث یکی از مواد اولیه حیاتی محسوب میگردد در حدود ٦۰- ۷۰ هزار تن میباشد. تا اکنون امکان تولید شکر در داخل کشور محدود بوده و باندازه سالنه ۸- ۹ هزار تن تخمین میگردد.
بنا بر آن احداث یك پروژه جدید در یکی از مناطق ایکه شرایط زراعتی و اقلیمي مناسب داشته باشد، در پلان چهارم برای رفع احتیاج یك حصه شکر مواد ضرورت کشور پیشبینی شده است. ظرفیت فابریکه مذکور باندازه ۱۰- ۲۰ هزار تن در سال تخمین میگردد. مطالعات تخنیکی و اقتصادی این فابریکه شکر در پلان چهارم تکمیل میگردید([13]).
در پلان سال ۱۳٥٤هـ.ش که در وقت ریاست جمهوری محمد داوود خان طرح شده بود در مورد انکشاف صنایع شکر تذکراتی وجود دارد که به توجه رسانیده میشود: (شکر از جمله ضروریات مبرم در کشور بوده احتیاجات مصرف سالانه سرانه در سال ۱۳٥۳هـ.ش ٦.٥kg تخمین میگردد که بر اساس آن مقدار مجموعی احتیاج کشور به اساس نفوس فعلی ۷۰-۸۰ هزار تن تخمین گردیده است.
تقاضای شکر که مستقیماً متناسب است به آهنگ رشد نفوس و ارتقای سطح زندگی مردم بیش از پیش توسعه یافته و حکومت را در برابر معضله فشار بیلانس تادیات قرار میدهد.

---

[11] د افغانستان کالنی ۳٦ – ۱۳۳۷- د مطبوعاتو مستقل ریاست، ۱۳۳۷، ص ۳۲۳.
[12] د افغانستان کالنی ۳٦ – ۱۳۳۷، ص ۲۳۰.
[13] مسوده پلان چهارم، ص ۹۷.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

تولید داخلی صرف به اندازه ۸-۹ هزار تن تخمین می شود... بناءً بر آن تصمیم گرفته شد تا بمنظور تولید این ماده در داخل کشور در سال ۱۳۵٤هـ.ش مطالعات مفصل این صنعت عملی شده و توقع میرود که با انجام یافتن مطالعات به احداث و ساختمان فابریکات شکر اقدام شود.
مطالعه فابریکه شکر هرات بظرفیت مطلوب اقتصادی و مطالعه احداث فابریکه جدید شکر در بغلان و همچنان فابریکه شکر ننگرهار بظرفیت مجموعی ٦۰۰۰۰ تن طی سال جاری تکمیل میشود)([١٤]).
طوریکه دیده میشود پلان انکشاف اقتصادی و اجتماعی سال ۱۳۵٤هـ.ش مسله مطالعهٔ احداث یك فابریکه شکر از نیشکر را در ننگرهار مطرح نموده که تفصیل زیاد ندارد.
پلان هفت ساله جمهوری افغانستان احداث این فابریکه را جدی تر مطرح میسازد: (ولایت ننگرهار یکی از نقاط مهم کشت نیشکر در کشور بوده و این کلتور زراعت در آنجا سابقه زیاد دارد. مقدار حاصلات نیشکر در پلان هفت ساله رشد قابل ملاحظه مییابد. به همین منظور یك فابریکه تولید شکربظرفیت ۳۰۰۰۰ تن در آن ولایت احداث میگردد. وجوه اسعاری این پروژه از کریدت ایران تمویل می شود. سروی ابتدایی و مطالعات احداث این فابریکه در سال ۱۳۵۵ آغاز و بعد از مطالعات مفصل اقتصادی و تخنیکی در سال ۱۳٦۰ تکمیل می شود. تولید فابریکه در سال ۱۳٦۱ مقدار ۱۵۰۰۰ تن شکر تخمین میگردد.
برای احداث این فابریکه در پلان هفت ساله ۳٦۰۰۰۰۰۰ دالر و ٤۱۷٦۰۰۰۰۰ افغانی در نظر گرفته شده. این پروژه برای ۱۰۰ نفر کار مهیا خواهد ساخت([١٥]).
پلان هفت ساله همچنان مقرر کرده بود که به سلسلهٔ احیای مجدد دستگاه های صنعتی موجوده، فابریکه قبلی شکر جلال آباد، که از سالیان متمادی بدینسو راکد باقیمانده، در سال دوم بظرفیت سالنه ۱۰۰۰ تن شکر، دوباره به فعالیت آغاز خواهد کرد. دولت مصارف این احیای مجدد را ٥٤۰۰۰۰۰ افغانی بر آورد نموده بود([١٦]).
فابریکات شکر بغلان (سابقه و جدید) و فابریکه شکر هرات، سالانه ٥۲۰۰۰ تن شکر تولید خواهد کرد که ٤.٦ چند سال ۱۳٥٤هـ.ش بوده و ٦٥٪ احتیاجات داخلی را مرفوع خواهد ساخت([١٧]).
پیشبینی مصارف فابریکه جدید شکر ننگرهار و احیای فابریکه قبلی در ضمایم پلان هفت ساله ذیلاً انعکاس یافت:

شماره	مشخصات	فابریکه جدید	فابریکه سابقه
۱	سال آغاز پروژه	۱۳٥٦	۱۳٥٥
۲	سال ختم پروژه	۱۳٦۱	۱۳٥٥
۳	ظرفیت ناصبه	۳۰۰۰۰	-
٤	ظرفیت عملی اولی	۱٥۰۰۰	۱۰۰۰
٥	سرمایه گذاری	۳٦۰۰۰۰۰۰ دالر ٤۱۷٦۰۰۰۰۰ افغانی	٥٤۰۰۰۰۰ افغانی
٦	منبع تمویل	کریدت ایران	بودجه دولت افغانستان

ماخذ: ضمایم پلان هفت ساله، ص ٦۹.
احداث فابریکه جدید شکر ننگرهار و احیای فابریکه قبلی بعلت کودتای ثور و سقوط دولت جمهوری افغانستان عملی نگردید و تمام پلان های مطروحه نقش آب شد.

[١٤] پلان اقتصادی ۱۳٥٤، ص ٦۱.
[١٥] اووه کلن پلان، ص ۱۲۰.
[١٦] اووه کلن پلان، ص ۱۲۰.
[١٧] اووه کلن پلان، ص ۱۲۱.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

بعد از کودتای ثور، تهاجم نظامی ارتش سرخ اتحاد شوروی، دورۀ انارشیزم و جنگهای داخلی، سالهای حکمروایی طالبان و سالیان بعد از آن تا امروز هیچ نوع علاقمندی در مورد رشد زراعت نیشکر در صفحات شرقی کشور و احداث فابریکه شکر در آن مناطق بمشاهده نرسیده و قسمت زیاد انرژی دولت و مردم در جنگها، مهاجرت ها، آواره گی ها و دفع تجاوزات خارجی ضایع شده و آرمان شریفانۀ آبادی افغانستان همچنان در سطح يك آرزو باقی مانده است!

ب- چغندر:
در برج ثور ۱۳۱۷هـ.ش شرکت سهامی قند به غرض مطالعۀ امکانات تولید شکر در کشور از طرف بانك ملی افغان با سرمایه ۳۰۰۰۰۰۰۰ افغانی تأسیس شد که ۷۵% سهم آن به بانك مذکور تعلق داشت. این شرکت بعد از تأسیس به خرید دو فابریکه قند سازی اقدام کرد. اولی فابریکه موجوده قند بغلان است که با تورید و فعالیت آن توجه خاص مبذول گردید و خیلی زود آماده کار تولیدی شد. ماشین آلات این فابریکه از کمپنی سکودای چکوسلواکیا خریداری شده و با همکاری متخصصین آن کشور در ولایت بغلان نصب و در اواخر سال ۱۳۱۹هـ.ش شروع بکار کرد. شرکت سهامی قند در سال ۱۳۲۳ دستگاه تولید انرژی فابریکه را تعویض نمود، زیرا دستگاه مذکور توسط آزوت وارداتی فعالیت مینمود و چون آزوت بعلت اثرات ناگوار جنگ جهانی اول بطور منظم وارد شده نمی توانست، لهذا کارگران داخلی فابریکه وسایلی را آماده ساختند که انرژی مورد ضرورت فابریکه قند بغلان را از ذغال سنگ تهیه مینمود.
دولت افغانستان در سال ۱۳۳۰هـ.ش مبلغ ۵۰۰۰۰۰۰ افغانی قرضه را برای رفع مشکلات اقتصادی شرکت سهامی قند به اختیار آن گذاشت. فابریکه قند بغلان از سال ۱۳۱۹ – ۱۳٤۰هـ.ش به ظرفیت اعظمی خود کار کرده نتوانست. زیرا چغندر مورد ضرورت آن مهیا نبود. بعد از سال ۱۳٤۰هـ،ش هم تولید فابریکه سیر منظم و صعودی نه داشته، گاهی زیاد و یا کم میشده([۱۸]).
فابریکه دومی که از (ماشین فابریك زانگر هوزن اکسین گزلشافت) کشور المان خریداری میشد، بعلت جنگ معطل گردید([۱۹]).
در سال ۱۳۳۵هـ.ش اولین پلان پنجساله انکشاف اقتصادی- اجتماعی افغانستان مورد تطبیق قرار گرفت. در پلان های پنجساله اول، دوم و سوم، در مورد انکشاف صنایع شکر از چغندر تذکراتی وجود دارد که به توجه رسانیده میشود.
در پلان اول پنجساله از احداث کدام فابریکه جدید صحبت نشده ولی از خریداری يك دیگ بخار جدید برای فابریکه شکر بغلان و نصب دستگاه سپریت کشی یاد میکند که از میلاس سپریت میساخت و هردو ۱۰۰۰۰۰ دالر امریکایی مصرف داشت.
در پلان دوم چیزی درینمورد بنظر نمیرسد. در پلان سوم در مورد احداث يك فابریکه تولید شکر در ولایت هلمند تذکراتی وجود دارد، چون قبلاً وزارت زراعت در فارم های تحقیقاتی خود در وادی هلمند از کشت امتحانی چغندر نتایج مطلوب به دست آورده بود، لهذا تصمیم بر آن شد تا يك فابریکه شکر بظرفیت ۲۰۰۰۰ تن در هلمند ساخته شود. تولید این مقدار شکر به ۱۳٤۰۰۰ تن چغندر نیاز داشت که باید از ولسوالی های هلمند فراهم میگردید. احداث این پروژه ٤۳۷۰۰۰۰ دالر و ۲۰۰۰۰۰۰۰ افغانی ضرورت داشت که از منابع خارجی و داخلی تهیه میگردید.
پلان سوم در بخش صنایع مینگارد که در نتیجۀ انکشاف فابریکه شکر بغلان و هم فابریکه ایکه قرار است در هلمند ساخته شود، تولید مجموعی شکر افزایش خواهد یافت. پلان درین مورد جزئیات بیشتر ندارد([۲۰]).
در همین پلان بمنظور انکشاف سکتور زراعت در افغانستان احداث يك فابریکه تولید کود کیمیاوی در شمال کشور مد نظر گرفته شده بود که می بایست با استفاده از گاز طبیعی مکشوفه در شبرغان فعالیت مینمود. ظرفیت این پروژه ۷۱۰۰۰ تن امونیاك بود که میتوانست بر علاوه کود یوریا، امونیای مایع، گاز نایتروجن و اکسیجن نیز تولید کند. مصارف این پروژه ۲٤۲۰۰۰۰۰ دالر و ۳۸۰۰۰۰۰۰۰ افغانی پیشبینی شده بود.

---

[۱۸] ۱۳٤۱ د کابل کالنی ۱۳۳۰ ص ۲۸۹ و ۲۹۱ .
[۱۹] ۱۳٤۲ د افغانستان کالنی ۳٦ – ۱۳۳۷، ص ۲۳۰.
[۲۰] پلان پنجساله سوم، ص ۸۸.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

طبیعی است که تولید کود یوریا بقمیت ارزان در داخل کشور زمینه آن را مسیر میساخت تا تمام محصولات زراعتی اعم از حبوبات، دانه های تیلی، کشت های علوفه ای و نباتات صنعتی زیادتر شده و در نتیجه مواد خام زراعتی کافی در اختیار فابریکات پروسس آن گذاشته شود([۲۱]).
پلان انکشاف سال ۱۳۵٤هـ.ش مینویسد که شکر یکی از مواد خوراکی مورد ضرورت اشد مردم افغانستان بوده و از کار سروی و مطالعات مقدماتی سه پروژه تولید شکر در بغلان (پروژه جدید)، هرات و ننگرهار خبر میدهد. در نظر بود که فابریکه شکر ننگرهار از نیشکر و فابریکات بغلان و هرات از چغندر بحیث مواد خام استفاده کنند. البته درین پلان از فابریکه هلمند ذکری بعمل نیامده است.
پلان میگوید که این سه پروژه بعد از آکمال سالانه ٦۰۰۰۰ تن شکر تولید خواهد کرد([۲۲]).
بعد نوبت به پلان هفت ساله انکشاف اقتصادی و اجتماعی (۱۳۵۵- ۱۳٦۱ هـ.ش) میرسد که به رشد و انکشاف زراعت نیشکر و چغندر و احداث فابریکات تولید شکر بصورت جدی پرداخته و آن را از جملهٔ وظایف عمده و اساسی دولت جمهوری افغانستان قرار داده است.
تفصیلات بخش صنایع سکتور دولتی پلان هفت ساله مینگارد که تقاضای مردم به شکر بعلت رشد نفوس، رشد عواید سرانه و توزیع مناسب عاید سال به سال زیاد شده و در اخیر پلان هفت ساله (۱۳٦۱ هـ.ش) به ۹۷۰۰۰ تن بالغ میگردد. به اساس معلومات پلان فابریکه شکر بغلان در سال ۱۳٥٤ بظرفیت اعظمی فعالیت نموده و ۱۳٦۰۰ تن شکر تولید نموده که۲۱% مصرف مجموعی شکر همان سال را نشان میدهد.
پلان بخاطریکه با تولید بیشتر شکر در داخل کشور از فرار اسعار جلوگیری نموده، زمینه های وسعت ساحات کشت نیشکر و چغندر را فراهم نموده و از طریق احداث فابریکات سطح استخدام صنعتی را بالا ببرد، ساختن سه فابریکه تولید شکر را بـظـرفیت نهایی ۸۱۰۰۰ تـن در جریان پلان هفت ساله در نظر گرفته بود که جزییات آن قرار ذیل است:
۱- فابریکه جدید شکر بغلان: بغلان یك منطقه مساعد برای کشت چغندر در افغانستان میباشد. از همینرو تأسیس یك فابریکه بظرفیت ۲۷۰۰۰ تن در پلان هفت ساله گنجاینده شد. بعد از تأسیس فابریکه جدید از فابریکه فعلی شکر بغلان بحیث یك ظرفیت احتیاطی استفاده خواهد شد. این پروژه از طرف دولت کویت تمویل میگردد.
مطالعات اقتصادی و تخنیکی فابریکه شکر بغلان تکمیل شده و کار عملی ساختمان آن در سال ۱۳٥٥ آغاز میگردد. پیشبینی شده بود که پروژه در سال ۱۳٦۱ تکمیل گردد. مصارف این پروژه در پلان هفت ساله ۳٦۰۰۰۰۰۰ ملیون دالر و ٤۱۷٦۰۰۰۰۰ افغانی پیشبینی شده بود که برای ۱۰۰۰ نفر زمینه کار را فراهم میساخت.
۲- فابریکه شکر هرات: هرات برای کشت چغندر امکانات وافر دارد. فعالیت های ترویجی و نتایج کار های فارم های تحقیقاتی نشان میدهد که امکان ازدیاد حاصلات چغندر در هرات وجود دارد. ازهمینرو در نظر است که یك فابریکه بظرفیت ٤۸۰۰۰ تن در هرات اعمار شود.
کار سروی اقتصادی و تخنیکی این پروژه در سال ۱۳٥٦هـ.ش آغاز شده و مرحله اول فابریکه بظرفیت ۲٤۰۰۰ تن در سال ۱۳٦۱ تکمیل خواهد شد. مصرف مجموعی این پروژه ۷۲۰۰۰۰۰۰ دالر و ۸۳٥۰۰۰۰۰۰ افغانی و مصرف مرحلهٔ اول آن ۳٦۰۰۰۰۰۰ دالر و ٤۱٦٦۰۰۰۰۰ افغانی می شود که از طرف دولت کویت و دولت افغانستان تمویل میگردد([۲۳]).
۳- فابریکه شکر ننگرهار: ننگرهار از مناطق مهم زرع نیشکر در افغانستان است و این کلتور در آنجا سابقهٔ طولانی دارد. در نظر است که کشت نیشکر در ننگرهار توسعه بیابد و فابریکهٔ به ظرفیت سالانه ۳۰۰۰۰ تن شکر در ننگرهار اعمار شود. مصارف اسعاری این پروژه از مدرك قرضه دولت ایران تمویل میگردد. سروی مقدماتی فابریکه شکر ننگرهار در سال ۱۳٥٥ آغاز و فابریکه بعد از آکمال مطالعات تخنیکی و اقتصادی در سال ۱۳٦۱ به پایهٔ آکمال خواهد رسید. فابریکه در سال اول ۱٥۰۰۰ تن شکر تولید میکند. مصارف اعمار این فابریکه در پلان

---

[۲۱] پلان پنجساله سوم، ص ۱۰۲
[۲۲] اووه کلن پلان، ص ۱۲۰.
[۲۳] پلان پنجساله سوم، ص ۸۸.
[۲۳] پلان پنجساله سوم، ص ۱۰۲
[۲۳] اووه کلن پلان، ص ۱۲۰.
اووه کلن پلان، ص ۱۱۹- ۱۲۰.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

هفت ساله ۳٦۰۰۰۰۰۰ دالر و ٤۱۷٦۰۰۰۰۰۰ افغانی در نظر گرفته شده که برای یکهزار نفر کار مهیا میسازد([۲٤]).
٤- احیای مجدد فابریکه موجوده شکر ننگرهار: متکی به پالیسی دولت مبنی بر استفادۀ مطلوب از دستگاه های موجوده صنعتی کشور، فابریکه فعلی شکر جلال آباد که از سالها باینطرف راکد میباشد، احیا شده و در سال دوم پلان هفت ساله انکشاف اقتصادی- اجتماعی افغانستان با ظرفیت سالانه یکهزار تن بفعالیت آغاز خواهد کرد. پروژۀ متذکره در سال ۱۳۵۵ با مصرف ٥٤۰۰۰۰۰ افغانی از بودجۀ دولت احیا می گردد([۲٥])

با تطبیق پروژه های پلان هفت ساله انکشاف اقتصادی و اجتماعی افغانستان قادر میشد که در سال ۱۳٦۱، مقدار ٦۳۰۰۰ تن شکر تولید نماید. جزئیات موضوع در پلان هفت ساله قرار ذیل است:

پروژه	سالها- تولید به تن						
	۱۳۵۵	۱۳٥٦	۱۳٥۷	۱۳٥۸	۱۳٥۹	۱۳٦۰	۱۳٦۱
شکر بغلان	۱۳۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰	۲۷۰۰۰۰
شکر هرات	-	-	-	-	-	-	۲۰۰۰۰۰
شکر ننگرهار	-	-	-	-	-	-	۱٥۰۰۰۰
شکر سابقه جلال آباد	-	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰
مجموع تولید	۱٤۰۰۰۰	۱٤۰۰۰۰	۱٤۰۰۰۰	۱۸٦۰۰۰	۳۲۱۰۰۰	٥۲۰۰۰۰	٦۳۰۰۰۰

ماخذ: ضمایم پلان هفت ساله، ص ۱٥٦.
تطبیق این پلان تولید شکر در افغانستان را از ۱۳٦۰۰ تن (۱۳٥۳) به ٦۳۰۰۰ تن (۱۳٦۱) ارتقا داده و در عوض واردات باوجود ازدیاد تقاضا از ٥۰۰۰۰ تن به ۳٤۰۰۰ تن کاهش می یافت(۲٦).
همانطوریکه در فصل قبلی تشریح شد با کودتای ثور تطبیق پلان هفت ساله انکشاف اقتصادی- اجتماعی افغانستان متوقف شد و کشور ما مسیری را در پیش گرفت که تا حال(۲۰۱۲) در تالابی از خون غرق است و همه آرزوهای وطنپرستانۀ مهین دوستان افغانستان با خاك یکسان شد و قدم های نخستین انکشاف اقتصادی و اجتماعی کشور در نطفه با مشکلاتی روبرو گردید که تا هنوز حل نشده و امید احیای دوبارۀ آن نیز به سرابی میماند که هر قدر به پیس میتازیم ازین سراب بی سر و ته بیرون نمیرویم.
از سال ۱۳۸۱ ــ ۱۳۹۰ که آقای حامد کرزی رییس دولت افغانستان است و تحت زعامت وی حکومات موقتی، انتقالی و انتخابی را تجربه کردیم، متأسفانه هنوز هم تمام انرژی دولت در جنگ سپری میشود و فرصت، امکانات، ظرفیت وارادۀ پرداختن به کار بزرگ آبادی افغانستان نتایجی بسیار ملموس ندارد. طی این سال ها چند وزیر پلان یا اقتصاد جنگ

[۲٤] اووه کلن پلان، ص ۱۲۰.
[۲٥] اووه کلن پلان، ص ۱۲۰.
[۲٦] اووه کلن پلان، ص ۱۱۹.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

سالارانی بودند که فقط به خود و تنظیم خود فکر میکردند و مسایلی همچون احداث فابریکه ها و تولید شکر را بسیار جدی نگرفته اند.

۲ نمایی از عمارت مخروبهٔ فابریکه شکر جلال آباد.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ